

INKLUSIONENS PÆDAGOGIK -status og udfordringer 2018

**BUPL STORKØBENHAVN
24. April 2018**

Bent Madsen

www.inklusionsAkademiet.dk

HVAD ER INKLUSION ANNO 2018?

1. En samfunds-vision

Inklusion er en *samfundsvision*: alle borgere skal have lige muligheder for at deltage i samfundets demokratiske processer og lige adgang til hverdagslivets fællesskaber. Målet er at skabe *lige livschancer*.

2. Et pædagogisk mål

Inklusion er *et fagligt målperspektiv*: skabe lige adgang til de livsarenaer, hvor livschancer fordeles. Deltagelse i fællesskaber med mulighed for at tilegne sig personlige, sociale og faglige kompetencer. Målet er at udvikle *livsduelighed*.

3. Et pædagogisk middel

Inklusion er ikke bare et pædagogisk mål i sig selv. Det er også et middel (metode) til at skabe bedre *trivsel, læring og udvikling*.

4. En pædagogisk proces

Inklusion er *en dynamisk proces uden slutmål*, hvor der arbejdes med børnenes sociale positioner og roller i forskellige typer af fællesskaber. Den professionelle opgave er at *rammesætte fællesskaber*, der muliggør alles deltagelse.

5. En pædagogisk praksis

En inkluderende pædagogisk praksis er kendetegnet ved et *udvidet relationsarbejde* med fokus på:

- *Individet* - personlige forudsætninger for deltagelse
- *Relationen* – pædagog-barn og det relationelle samspil i børnegruppen
- *Social kontekst* - rammesætte sociale situationer som lærings- og udviklingsfællesskaber
- *Et helhedsperspektiv* på børn og unges hverdagsliv i familie, skole og fritid

DISKURSER OM INKLUSION

FASER	MÅLGRUPPE	MÅLPERSPEKTIV
FØRSTE FASE Salamanca-erklæring 1994	Tilstedeværelse i almene grupper -fra special- til almenområde -individuel rettighed 'børn med særlige behov'	Fysisk inklusion (passiv) -inklusion i institutionen -system-perspektiv
ANDEN FASE Dagtilbudslov 2007 Lov om specialundervisning (2012)	Deltagelse og adgang -fra individ til fællesskab -udsathed og eksklusion 'børn i deltagelsesvanskeligheder'	Social inklusion (aktiv) -inklusion i børnefællesskaber -socialt miljø-perspektiv
TREDJE FASE Skolereform 2013 Konkurrence-samfund	Læring og trivsel -fra deltagelse til læring -inklusion som middel (udbytte) 'børn med uudnyttede resurser'	Psykisk inklusion (oplevet) -inklusion i læringsfællesskaber -børne/elev-perspektiv

INKLUSIONS-OPGAVEN OPLØSER GRÆNSER MELLEM SPECIAL- OG ALMEN-OMRÅDET

Signalement af specialpædagogisk faglighed, BUPL 2017

- Stor spredning i sammensætning af målgrupper – både i segregerede tilbud og på almenområderne. ('Vi har alt' og 'denne specialgruppe er eneste tilbud i kommunen – et opsamlingsheat').
- Specialpædagogiske opgaver defineres som inklusions-opgaver (dagtilbud og fritidsområdet)
- Almenområderne er blevet et hovedområde for specialpædagogiske indsatser. Pædagogerne oplever at målgrupperne ofte er de samme som i segregerede tilbud.
- Pædagogerne nævner to forhold, der markerer en forskel mellem almen- og specialområderne: *tidsstruktur og resurse-mæssige rammer.*
- Specialpædagogisk praksis er kendetegnet ved at vægte *processer*, individuel tid, tætte relationer og personligt kendskab. De pædagogiske processer tillægges større betydning end selve målet. Det er gennemgående i pædagogernes inklusionsforståelser.
- Det er betingelser, der ikke uden videre kan overføres til almenområdet, hvor deltagelse og præstationer er langt mere synkroniseret med fælles lærings- og udviklingsmål.
- Kollegerne i almeninstitutioner har store udfordringer i deres inklusionsarbejde, fx hvad angår normering, klassekvotienter, fysiske rammer, ringe muligheder for tværfagligt samarbejde og faglig sparring.

Tre faglige tilgange til inklusionsopgaven

Nilholm, C. (2010): Perspektiver på specialpædagogik
BUPL (2017): Signalement af specialpædagogisk faglighed

Et kompensatorisk perspektiv

- støtte til at udligne personlige mangler og sociale afvigelser - et normaliseringsperspektiv
- Typisk i specialtilbud (speciallærer/specialpædagog i skole og specialinstitutioner)

Et magt-kritisk perspektiv

- undgå særliggørelse og møde barnet som alle andre børn – et almen-pædagogisk perspektiv
- Typisk for pædagoger i SFO og klub

Et dilemma-perspektiv

- at tilgodese forskellige modstridende hensyn (individ-fællesskab, det særlige - det almene, det faglige - det sociale)
- Typisk for pædagoger i dagtilbud

Når pædagoger udøver specialpædagogisk virksomhed ...

- knytter praksis an til almenpædagogiske forståelser af målgruppe og opgave (undtagen specialpædagoger i skolens almene undervisning)
- formuleres målene som livsduelighed, der udvikles gennem social deltagelse
- udvikles strategier, der skal undgå at særliggøre børnene
- modstilles specialpædagogik i dagtilbud og fritidstilbud til specialundervisning og skolastisk læring
- udvikles pædagogik tilpasset målgruppe og social kontekst
- arbejdes med børnenes relationer og deltagelse fællesskaber
- rettes interventioner mod 'det hele barn' og dets hverdagsliv
- formidles viden om børnenes hverdagsliv i familie, skole og fritid til andre fagpersoner

HVORNÅR ER BARNET INKLUDERET?

Indikatorer på individ-niveau

Bent Madsen: Inklusionsakademiet 2016

FYSISK INKLUSION

- Barnet har adgang til en eller flere forskellige børnegrupper med mulighed for at deltage og kommunikere (fysisk tilstedeværelse)

SOCIAL INKLUSION

- Barnet deltager i børns selvorganiserede fællesskaber, hvor der er gensidighed i de sociale relationer med muligheder for at forhandle roller og positioner.
- Barnet deltager i pædagogisk tilrettelagte og målstyrede aktiviteter og bidrager til individuelle og fælles opgaver på anerkendte måder

LÆRINGSMÆSSIG INKLUSION

- Barnets deltagelse skaber et læringsudbytte, der medvirker til social, faglig og personlig udvikling

PSYKISK INKLUSION

- Barnets egen oplevelse af sin deltagelse, trivsel og læring. Her skabes positive selvbilleder, der udvikler selvtillid, selvrespekt og selvværd.

INKLUSION I PRAKSIS

Bent Madsen & Charlotte Brønsted: Undersøgelse af inklusion i dagtilbud. Glostrup Kommune 2016

Pædagogen som rammesætter

- Tydelige rammer for fællesskabet og aktiviteten: Hvad er det fælles?
- Tydelige spilleregler: Sætte ord på hvad barnet gør, de andre gør og hvad man selv gør

Pædagogen som medspiller

- Ledsagende og faciliterende (børnestyret erfaringsdannelse)
- Indgribende og instruerende (voksenstyret læring)
- Proaktiv og foregribende (at være på forkant)
- Iagttagende og lærende (faglig læring)

Pædagogen som beskytter

- Forudse overbelastninger 'at ekskludere for at inkludere'

Pædagogen i inkluderende og ikke-inkluderende positioner

- At være 'kontaktbar' og formidler af kontaktrelationer eller være 'ude af drift' for det enkelte barn.

Pædagogen som brobygger mellem to verdener

- Institutions-kultur og familie-kultur. Partnerskab.

TO INKLUSIONS-SPOR

Bent Madsen & Charlotte Brønsted: Undersøgelse af inklusion i dagtilbud. Glostrup Kommune 2016

Skabe rammer, der bedst muligt tilgodeser det enkelte barns behov

- pædagogens opgave at skabe rummelighed for individuel udfoldelse
- selv-identitet (selvstændighed og det unikke barn)

Danne fællesskaber, hvor alle børn har mulighed for deltage i noget fælles

- pædagogens opgave at etablere samspil for indbyrdes interaktion (læring)
- social identitet (det børnene deler med hinanden)
- socialt ansvar – ansvar for mere end sig selv

Aktivt deltagende – ikke deltagende

*Lotte Hedegaard-Sørensen.: Lærerekspertise, inklusion og differentiering, DPU 2015. I: ASTERISK (sept. 2015):
Hvad skal vi lære i fremtiden?*

‘Der er en mærkbar kløft mellem aktivt deltagende elever og de børn der af forskellige grunde ikke deltager aktivt i undervisningen. De elever der ikke får det ideelle stempel som aktive deltagere glider i baggrunden og deres måde at deltage på bliver besværlig, forkert, usynlig eller italesat som et disciplineringsproblem.’

‘Det er uheldigt hvis fokus på at få eleverne til at deltage kommer til at skygge for opmærksomheden på elevernes læring.’

‘Lærerne bliver bedt om at styre efter mål og arbejde med synlig læring, så det gør de. Den perfekte elev, der er aktiv på de rigtige tidspunkter og de rigtige måder bliver for også et ideal for læreren, fordi netop den elev bekræfter at læreren er en succes.’

Fire pædagogiske hensyn sætter lærere og pædagoger i krydspres (1)

Gulløv, J.: Dømmekraft i praksis. En antropologisk undersøgelse af professionelle på en skole (Ph.d.-projekt 2015)

I enhver praksis-situation tvinges de professionelle til at træffe et valg mellem fire typer af hensyn. De opleves som uomgængelige krav, der ikke kan opfyldes samtidigt. Det er op til den enkelte fagpersons dømmekraft at vægte, hvad der er udfordringen i den konkrete situation:

ORGANISATORISKE	Hensynet til skolens strukturer, undervisningens organisering, samarbejde, skemaer, elevplaner, arbejdstidsregler
FAGLIGE	Hensynet til faglige mål, læringsaktiviteter, elevernes faglige resultater og evaluering af faglige præstationer
SOCIO-RELATIONELLE	Hensynet til klassen som fællesskab (klasseledelse), klassens trivsel, udvikling af normer for adfærd, regler for deltagelse i undervisning
PSYKO-SOCIALE	Hensynet til den enkelte elevs trivsel og adfærd, kendskab til enkelte elevers psykiske og sociale problemer, strategier for håndtering af uro og normbrud

Fire pædagogiske hensyn sætter lærere og pædagoger i krydspres (2)

Gulløv, J.: Dømmekraft i praksis. En antropologisk undersøgelse af professionelle på en skole (Ph.d.-projekt 2015)

- Ingen fagpersoner kan leve op til alle fire hensyn i hver situation – de står ofte i modsætning til hinanden
- Den enkelte fagperson har sine foretrukne strategier og vægter ofte det samme hensyn i alle situationer
- ‘Den professionelle fagperson’ er i stand til at skifte mellem forskellige hensyn
- Ledelse og faglige organisationer favoriserer fagpersoner, der varetager faglige og organisatoriske hensyn (mest synlige for ledelsen)
- Socio-relationelle og især psyko-sociale hensyn er ofte usynlige for ledelsen og anerkendes ikke i samme grad som faglige og organisatoriske hensyn.
- Fagpersoner udsætter sig selv for risiko ved systematisk at vælge socio-relationelle og psyko-sociale hensyn. Dog værdsættes arbejdet med klassens trivsel af forældre.
- Det er ikke et spørgsmål om at uddanne den enkelte fagperson til at kunne mestre alle fire hensyn i alle situationer – det er umuligt i en dilemmafyldt praksis.
- Det er en ledelsesopgave at sammensætte teams/medarbejdergrupper så alle fire hensyn varetages over tid

LITTERATUR

om inklusion i skolen og lærernes faglig

<https://www.folkeskolen.dk/625438/ny-inklusionsforskning-stor-del-af-inklusionsindsatsen-er-dekoration>

https://www.folkeskolen.dk/631330/forskere-laererens-faglighed-bliver-underkendt?utm_source=newsletter&clickToken=vEw2F0VhAAOfqjloTUIjLaHSFs5XEGHgTeFt0jM%2bd6ebqvxSaJHuZv7JMcqlo6yQ